

1. Rész: Szöveges forrásokra vonatkozó feladatok

A szövegértés kezdő mozzanatainál hasznos lehet a „mintaelemzés”, mikor is a forrás megfelelő részeihez az értelmezéseket kell párosítani. Ez lehetővé teszi az előre haladást is, tehát az ilyen feladat nemcsak mér, hanem tanít is. Klasszikusnak számító forrás Augustus hivatalos önéletrajza, s eléggé összetett az ilyen értelmezéshez.

1. feladat

Az alábbiakban Augustus önéletrajzának részleteit láthatja. Párosítsa az értelmezések betűjelét a forrásrészletekhez!

A RES GESTAE DIVI AUGUSTI RÉSZLETEI	ÉRTELMEZÉSEK
1. Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam.	a) A polgárháborús ellenfelek neveinek elhagyása és az időszak egyetlen mondattal történő megjelenítése elvarátaiknak tett, a felejtést segítő gesztus.
2. Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműztem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.	b) A rituális cselekedet mindenekelőtt társadalmi békét jelentett és csak másodsorban a határokon túli népekkel való békét.
3. Körülbelül 500 ezer római polgár tette le kezembe az esküt. Ezek közül szolgálati éveik leteltével coloniákba telepítettem.	c) Augustus elképzelése a római társadalomról konzervatív volt: tudatosan állította vissza a hagyományos mores maiorum (ősi szokás) szerint működő erkölcsi és társadalmi értékeket.
4. A dictaturát, amelyet a nép és a senatus mind távol-, mind jelenlétben megszavazott, nem fogadtam el.	d) Az augustusi propaganda lényeges eleme az, hogy Octaviust nem vezette más, mint a régi rend, a res publica helyreállításának szándéka.
5. A senatus feje voltam addig a napig, amikor ezeket leírtam, negyven éven keresztül. Pontifex maximus, augur [madárjós] [voltam].	e) E név birtokában Octavius formálisan minimális hatalommal, de a legnagyobb tekintéllyel (auctoritas) bírt, ami lehetővé tette, hogy a köztársasági látszat fenntartásával ő irányítsa a birodalmat.
6. Az én kezdeményezésemre hozott új törvényekkel őseinknek sok, a mi korunkból már-már kivesző példáját elevenítettem fel, és én magam is sok mindenben hagytam követendő példát az utódok számára.	f) Hadserege csaknem félmillió főből állt a polgárháború végén, akiknek jelentős részét Itáliában telepítette le.
7. Janus kapuját, amelyet őseink akarata szerint csak akkor lehetett zárva tartani, amikor a római nép hatalma alá eső területeken, szárazon és vízen, mindenütt győzelmek árán kivívott béke uralkodik,	g) Mint princeps senatus („a szenátus első embere”) a Senatus vezetője volt, elnökölt és határozatokat terjesztett be. Ő volt a „legtekintélyesebb polgár”.
8. [...] miután a polgárháborúnak végét vetettem, a legfőbb hatalom közös egyetértéssel rám ruházott birtokában az állam ügyeinek intézését a magam hatalmából a senatus és a római nép kezébe tettem le. Ezért az érdememért senatusi határozat alapján Augustusnak neveztek.	h) Valószínűleg okult Caesar sorsából, s egyeduralmának gyakorlásához más kereteket keresett.

Hasonlóan szövegértést erősítő „klasszikus feladat” a forrás tanári szempontok alapján történő táblázatba rendezése, amely művelet végrehajtása már előismereteket is feltételez. Feltétlenül érdemes tanulóinkban is tudatosítanunk, hogy a feladat nehézsége nem szükségszerűen csak a feladattípuson múlik – az elemzendő szöveg szintjét is gondosan kell megválasztanunk.

2. feladat

A Dictatus Papae szövegének részlete elolvasása után a dekrétum pontjait használva töltsé ki az alábbi táblázatot!

2. Egyedül a római pápát mondják joggal egyetemesnek.
3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza.
6. Az általa kiátkozottakkal egyebek közt még ugyanabban a házban sem tartózkodhatunk.
7. Egyedül neki szabad a korszükségletnek megfelelően új törvényeket hozni, új püspökségeket alapítani, káptalant apátsággá alakítani és fordítva, gazdag püspökségeket feloszlatni és szegényeket egyesíteni.
8. Egyedül ő használhat császári jelvényeket.

9. Egyedül a pápa lábait kötelesek az összes fejedelmek megcsókolni.
11. Az egész világon csak őt illeti meg a pápa név.
12. Jogában áll császárokat letenni.
13. Jogában áll, ha a szükség úgy kívánja, püspököket az egyik püspöki székből a másikba áthelyezni.
17. Tekintélyének támogatása nélkül semmiféle capitulum és semmiféle könyv nem tekinthető kánonnak.
23. A római pápa, ha a kánonoknak megfelelően választották, Szent Péter érdemeire való tekintettel kétség kívül szent lesz, mint ezt Szent Ennodius paviai püspök bizonyítja, mivel ebben sok szent atya egyetért, s amint Szent Symmachus pápa dekrétumaiban található.
25. Püspököket zsinat egybehívása nélkül is letehet vagy visszahelyezhet.
27. A gonoszoknak tett hűségesküdtől az alattvalókat feloldozhatja.”

(VII. Gergely a pápai hatalomról - Dictatus Papae, 1075)

Állítás	A hozzá tartozó pont
IV. Henriket ez alapján elhagyhatták hűbéresei és ellenkirályt választhattak.	
Megtiltotta a laikus(világi) invesztitúrát.	
A pápaválasztásba a korábbiakkal ellentétben nem szólhat bele a császár.	
A pápának joga volt az exkommunikációra (kiközösítés)	
Az egyházi hatalom (spirituália) a világi hatalom (temporalia) fölött áll.	
Nem ismeri el a konstantinápolyi pátriárka egyházfői szerepét.	
A teológiai kérdésekben az ő szava a döntő.	

A forrás megértésének magasabb fokát mutatja a szöveg alapján történő, azzal összefüggő, de egyéb feladatok megoldása. Ez esetben döntő a csoport szintje, ezért érdemes a feladatba „fogódzókat” illeszteni, mint a következő feladatban látható táblázat.

3. feladat

Választhattak volna-e 1848-ban az alább megnevezett létező vagy fiktív személyek? Jelölje a táblázatban, majd indokoljon!

1. § Politikai jogélvezetet azoktól, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyűlés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyűlési követek választásában eddig szavazattal bírtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak. Ezeket kivül:
2. § Az országnak s kapcsolat részeknek mindazon benszületett, vagy honosított, legalább 20 éves, és sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyújtogatás miatt fenyték alatt nem levő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók:
- a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácsossal ellátott községekben 300e. ft. értékű házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi urbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak.
- b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.
- c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkájükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

	IGEN	NEM	INDOKLÁS
Pató Pál úr			
Kossuth Lajosné			
Arany Laci			
Vörösmarty Mihály			
Löw Lipót rabbi			
Nagy Géza kereskedősegéd			
Rózsa Sándor			
Kasza János 30 holdas gazda			
Sárközi Ferenc cigányzenész, „Kossuth hadnagya”			
Habsburg István főherceg, nádor			

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, academiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választó kerületben, mellyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leirt képességgel nem bírnak is.” (Részlet az 1848. évi V. törvénycikkből)

	Pató Pál úr	Kossuth Lajosné	Arany Laci	Vörösmarty Mihály	Lév Lipót rabbi	Nagy Géza kereskedősegéd	Rózsa Sándor	Kászai János 30 holdas gazda	Sarkózi Ferenc cigányzenész	Kossuth haltnagyv” Habsburg István főherceg nádor
korábbi politikai jogélvezet										
állampolgárság										
20 év fölötti										
vallási kritériumnak megfelel										
vagyoni cenzus										
jövedelmi cenzus										
értelmiségi cenzus										

A szöveges források feldolgozásának újabb lehetőségét kínálják azok az esetek, mikor több, egymással összefüggő szöveggel dolgozunk. Ezek közül talán a legkevésbé használt a tankönyvi/szakirodalmi szöveget értelmező forrásokkal kapcsolatos feladat. Ilyen megvalósítható a már tárgyalt Res Gestae esetében is, ahol külön érdekesség lehet a tankönyv eseménytörténeti elbeszélésének szembeállítása Augustus egyetlen mondatával: „Sokszor viseltem hadat szárazon és vízen, belső és külső ellenség ellen az egész földkerekségen, és győzelmeim után minden kegyelmet kérő polgárnak megkegyelmeztem.”

4. feladat

Az alábbiakban Augustus hivatalos önéletrajzának (Res Gestae Divi Augusti) és Suetonius Augustus-életrajzának egy-egy részletét olvashatja. Hasonlítsa össze a két szöveget a megadott szempontok szerint!

- A szenátussal való kapcsolata
- Hivatalainak betöltése/megszerzése
- Ellenfeleihez fűződő viszonya
- A köztársasággal való kapcsolata

„Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam. Ezen a címen a senatus engem és a consulokat bízott meg azzal, legyen gondunk rá, hogy az állam semmi kárt ne szenvedjen. A nép pedig ugyanebben az évben, miután a háború során mindkét consul elesett, consullá és triumvirré választott az állam ügyeinek rendbehozatalára.

Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműztem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.

Sokszor viseltem hadat szárazon és vízen, belső és külső ellenség ellen az egész földkerekségen, és győzelmeim után minden kegyelmet kérő polgárnak megkegyelmeztem.

[...] a senatus és a római nép egyetértőleg azzal bízott meg, hogy korlátlan hatalommal egyedül legyek a törvények és erkölcsök felvigyázója, de én egy olyan tisztséget sem fogadtam el, amelyet őseink szokása ellenére ruháztak rám.” (Augustus önéletrajza, a Res gestae divi Augusti)

„Tisztségeket, hivatalokat a törvényes kor elérése előtt is ellátott, egyes újfajta méltóságokat pedig élete végéig viselt. Még huszadik évét sem töltötte be, mikor megszerezte a consuli hatalmat, mégpedig úgy, hogy legióit szinte ellenségként egészen Róma alá vonultatta, és követeket küldve a városba, a hadsereg nevében magának követelte a

consulátot. Ez alkalommal a küldöttség vezetője a senatus ingadozását látva, hátravetette köpönyegét, és kardja markolatára mutatva nem habozott a tanács színe előtt kijelenteni: "Majd megteszi ez, ha ti nem teszitek."

„Az állam újjászervezésére felállított triumviratus tisztségét tíz éven keresztül látta el; ebben a minőségben a proscibálás megszüntetése érdekében egy ideig szemben

5. feladat

Párokban vagy csoportokban gyűjtsenek érveket a magyar alkotmányosságról szóló két vélemény ellen és mellett az alábbi források és az előző, 1848-ról szóló feladat forrásai alapján!

A)

[...] egy rövid fél év múlt el; s ez ország szabad! A nemesség, e honnak elsőszülöttje osztályra bocsátá a jog és szabadság közös kincseit, s fenségedet szabadalmazott osztályzatok helyett egy szabad nemzet állja körül, mely sorsának, jövendőjének urává lön.[...] És ha ezzel a jelen országgyűlés nagy munkáját szerencsésen bevégezé, fenséged azon magasztos érzéssel álland meg a törvényszentesítés percében körünkbe sóvárogva várt kegyes fejedelmünknek, hercegséged felséges bátyjának királyi széke mellett, hogy Magyarhont önállóvá, szabaddá, boldoggá tette, s Magyarhon szabadságával az ausztriai háznak fényét, hatalmát, dicsőségét magasbra emelte, rendíthetetlenebbé tette, mint valaha volt.

(Kossuth Lajos üdvözlő beszéde István nádorhoz, 1848. április.)

állt társaival; de ha ilyen eljárás mégis elkezdődött, mindkettőjükénél keményebben viselkedett. Mert társai bizonyos emberek esetében gyakran hajlottak szép szóra, könyörgésre, ő azonban mindenáron arra törekedett, hogy senkit se kíméljenek; *(Suetonius: A caesarok élete)*

B)

„A március 15-én kimondott nagy szavak elhangzottanak. A *szabadság, egyenlőség, testvériség* eszméi valósággá nem lettek.

A március 15-dikén Pesten kivívott sajtószabadságot a pozsonyi nemesi gyűlés zsarnoki sajtótörvényei által megbuktatá. Tehát a szellem szabadságát megfojtá. A március 15-dikén Pesten kimondott polgári egyenlőség elvét a pozsonyi nemesek gyűlése az emberi méltósággal ellenkező census felállításával kizárta, és a népnek országgyűléseni képviseltetését megbuktatá. A március 15-dikén Pesten kikiáltott és életbeléptetett testvériség elvét ugyanazon nemesek gyűlése a különböző osztálycategoriák fönnhagyása által megbénította.”

(Programja az Egyenlőségi Club név alatt alakulandó társulatnak, 1848. június)

A tanulócsoporthoz erősségétől függően próbálkozhatunk több, egymással kognitív viszonyban lévő szöveg együttes elemzésével vagy az eltérő forrástípusok egymást értelmező/a szöveges forrás megértését segítő hatásának felismertetésével is. Erről ad példát utolsó kettő feladatunk.

6. feladat

A szövegek összevetése után fogalmazza meg néhány mondatban miért jelentett veszélyt a császár németországi hatalmára VII. Gergely 1075-ös nyilatkozata!

A,

2. Egyedül a római pápát mondják joggal egyetemesnek.

3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza.

6. Az általa kiátkozottakkal egyebek közt még ugyanabban a házban sem tartózkodhatunk.
8. Egyedül ő használhat császári jelvényeket.
9. Egyedül a pápa lábait kötelesek az összes fejedelmek megcsókolni.
11. Az egész világon csak őt illeti meg a pápa név.
12. Jogában áll császárokat letenni.
13. Jogában áll, ha a szükség úgy kívánja, püspököket az egyik püspöki székből a másikba áthelyezni.
25. Püspököket zsinat egybehívása nélkül is letehet vagy visszahelyezhet.
27. A gonoszoknak tett hűségesküctől az alattvalókat feloldozhatja.”

(VII. Gergely a pápai hatalomról - Dictatus Papae, 1075)

B, „[...] Henrik császár fiának, aki hallatlan göggel támadt a Te egyházad ellen, Németország és egész Itália kormányzását megtiltom, hogy bárki is neki, mint királynak szolgáljon. Méltó ugyanis, hogy az, aki egyházad tisztességét csökkenteni akarja, maga is veszítse el tisztét, amelyről azt hiszi, hogy az övé.”

(VII. Gergely, 1076)

C, „És mindazok, akik hűbéruraknak hűségesküt tettek, ha uruknak fegyverre vagy lóra van szüksége, vagy őt ellenség kezében, vagy halálos veszedelemben találják – kötelesek becsülettel minden tőlük telhetőt megtenni, hogy ebből a veszedelemből megszabadítsák.”

(Jean Ibelin, 1266+ ciprusi hűbérúr és jogász)

7. feladat

Keresse meg a kapcsolatot a szöveges forrás megfelelő pontjai és a táblázat között!

2. Egyedül a római pápát mondják joggal egyetemesnek.
3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza.
8. Egyedül ő használhat császári jelvényeket.
9. Egyedül a pápa lábait kötelesek az összes fejedelmek megcsókolni.
11. Az egész világon csak őt illeti meg a pápa név.
12. Jogában áll császárokat letenni.
25. Püspököket zsinat egybehívása nélkül is letehet vagy visszahelyezhet.
27. A gonoszoknak tett hűségesküctől az alattvalókat feloldozhatja.”

(VII. Gergely a pápai hatalomról - Dictatus Papae, 1075)

Egyházi vagy világi fejedelem	A német birodalmi haderőbe küldendő lovagok száma
mainzi érsek	100
kölni érsek	100
augsburgi püspök	100
strassburgi püspök	100
a legnagyobb világi kontingens	40
Az egyháziak által küldött lovagok száma összesen	A birodalmi haderő összlétszáma
1510	2000

